

จีน

ผู้ซื้อรายใหญ่ของโลก

และการค้ากับไทย

จีนเป็นประเทศที่มีการผลิตและการบริโภคข้าวสูงสุดของของโลก เพราะข้าวเป็นธัญพืชอาหาร
จานหลักชนิดหนึ่งของคนจีน การมีประชากรจำนวนมากทำให้รัฐบาลจีนได้ให้ความสำคัญ
กับความมั่นคงทางอาหารและได้พยายามจัดสมดุลของการผลิต การบริโภค และจำนวนสต็อก
เพื่อการพึ่งพิงตนเองในยามวิกฤต แต่ในแต่ละปีปริมาณการผลิตจะมีเหนือการบริโภคอยู่บ้าง
แต่จีนได้มีการนำเข้าข้าวมาอย่างต่อเนื่องในช่วงเกือบทศวรรษที่ผ่านมาอีกทั้งยังเป็นผู้นำเข้าข้าว
รายใหญ่ในตลาดการค้าโลก

จีนเป็นผู้นำเข้ารายใหญ่ในตลาดการค้าข้าวโลกและนำเข้าข้าวจากไทยเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ไทยจะต้องเฝ้าระวังนโยบายด้านธัญพืชของจีนอย่างใกล้ชิด เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในนโยบายการนำเข้าของจีน

การผลิต การบริโภค และสต็อกข้าวของจีน

การเพาะปลูกข้าวในจีนมีมาหลายพันปีแล้ว มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าในทางตอนใต้ของจีน น่าจะเป็นแหล่งกำเนิดของการปลูกข้าวก่อนที่จะแพร่กระจายไปในเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศจีนข้าวเป็นธัญพืชที่เป็นอาหารจานหลักของประชากรในประเทศ การบริโภคข้าวสายพันธุ์อินดิกา มีมากในมณฑลทางภาคใต้ของจีน ส่วนในมณฑลทางตอนเหนือการบริโภคข้าวส่วนมากจะเป็นสายพันธุ์จาโปนิกา

พื้นที่เพาะปลูกข้าวของจีนในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาเกือบจะไม่เพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มที่จะลดลง เพราะภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นระบบการทำนาในปี พ.ศ. 2521 ไปสู่การใช้ระบบตลาด ตลอดจนการให้สิทธิกับครัวเรือนในการใช้ประโยชน์ที่ดินและการให้สิทธิในการตัดสินใจที่จะเลือกทำการผลิตพืชต่างๆ ตามกลไกตลาด ทำให้เกษตรกรจำนวนไม่น้อยได้ปรับตัวเองจากการทำนาไปสู่การเพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า นอกจากนี้ การขยายตัวของชุมชนเมืองได้มีผลต่อการหดตัวของพื้นที่ทำนาตามมา

จากข้อมูลของ FAO จีนมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวประมาณ 214 ล้านไร่เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2520-2524 ได้ลดลงเหลือ 191 ล้านไร่เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 และลดลงเหลือประมาณ 188 ล้านไร่เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2553-2557 แต่ในทางตรงกันข้ามผลผลิตข้าวโดยรวมของจีนกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในช่วงปี พ.ศ. 2520-2524 ปริมาณการผลิตข้าวของจีนเฉลี่ยประมาณ 139 ล้านตันข้าวเปลือกหรือประมาณ 97 ล้านตันข้าวสาร การผลิตได้เพิ่มขึ้นเป็น 193 ล้านตัน

ข้าวเปลือกหรือประมาณ 135 ล้านตันข้าวสารเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 และเพิ่มสูงขึ้นเป็น 202 ล้านตันข้าวเปลือกหรือประมาณ 141 ล้านตันข้าวสารเฉลี่ยปี พ.ศ. 2553-2557 หรือเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 50 ในช่วงเกือบสี่ทศวรรษที่ผ่านมา

สำหรับข้อมูลของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาได้รายงานว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาผลผลิตข้าวของจีนได้เพิ่มจาก 133.7 ล้านตันข้าวสารเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2550-2552 และเพิ่มขึ้นเป็น 144.6 ล้านตัน เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2556-2559 (ตารางที่ 1) โดยในปี พ.ศ. 2559 จีนมีการผลิตข้าวประมาณ 144.56 ล้านตันข้าวสาร

การที่ผลผลิตข้าวโดยรวมของจีนเพิ่มขึ้นนั้นเกิดจากปัจจัยสำคัญสองประการ กล่าวคือประการที่หนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการผลิตจากระบบนารวมไปสู่การใช้ระบบแรงจูงใจภายใต้การตัดสินใจของครัวเรือนและกลไกตลาดในการจัดสรรปัจจัยการผลิตและกิจกรรมการผลิต และอีกปัจจัยหนึ่งเป็นเพราะความสำเร็จในการคิดค้นข้าวลูกผสม (Hybrid Rice) ที่ผลิตสูงอันนำไปสู่การแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ผลผลิตข้าวต่อหน่วยพื้นที่เพิ่มขึ้นจาก 650 กิโลกรัมต่อไร่ เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2520-2524 มาเป็น 1,072 กิโลกรัมต่อไร่ เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2553-2557 ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยที่ได้กล่าวถึงมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ผลผลิตข้าวโดยรวมของจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องเพิ่มพื้นที่การทำนา

ตารางที่ 1 ปริมาณการผลิต การบริโภค และสต็อกข้าวของจีน ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2559

(หน่วย: ล้านตัน)

ประเภท	ปริมาณ (ล้านตัน)		
	เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2550-2552	เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555	เฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2556-2559
การผลิต	133.70	140.25	144.56
การบริโภค	131.59	139.53	143.83
ส่วนต่าง	+2.11	+0.72	+0.80
สต็อก	39.25	44.80	58.09

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล USDA

สำหรับในด้านการบริโภคข้าวของจีน เนื่องจากจีนเป็นประเทศใหญ่และมีประชากรมาก จำนวนประชากรของจีนได้เพิ่มขึ้นจาก 833 ล้านคนในปี พ.ศ. 2523 มาเป็น 1,382 ล้านคนในปี พ.ศ. 2559 หรือเพิ่มขึ้นถึงประมาณร้อยละ 66 ทำให้ความต้องการข้าวเพื่อการบริโภคภายในประเทศปรับเพิ่มสูงขึ้นตามมาด้วย ปริมาณการบริโภคข้าวของจีนได้เพิ่มขึ้นจาก 100 ล้านตันข้าวสารในปี พ.ศ. 2523 มาเป็น 131.59 ล้านตันเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2550-2552 และปรับเพิ่มสูงขึ้นเป็น 143.83 ล้านตันเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2557-2559 โดยในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนการบริโภคอยู่ที่ 144 ล้านตัน อย่างไรก็ตาม อัตราการขยายตัวของบริโภคข้าวของจีนที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการบริโภคข้าวของคนของจีนได้มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้เพราะระดับรายได้ต่อบุคคลของจีนที่เพิ่มขึ้นในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร จากกลุ่มอาหารจานหลักที่มีคาร์โบไฮเดรตเป็นสัดส่วนหลักไปสู่การบริโภคอาหารจำพวกโปรตีนและผักผลไม้เพิ่มขึ้นตามมา การบริโภคข้าวของคนของจีนจึงได้ลดลงจาก 95 กิโลกรัมต่อคนต่อปีในปี พ.ศ. 2538 ลงมาเหลือ 82.7 กิโลกรัม และลงมาเหลือ 82.7 กิโลกรัมต่อคนต่อปีในปี พ.ศ. 2558

การที่จีนประสบความสำเร็จในการเพิ่มการผลิตข้าวเมื่อกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา อีกทั้งได้มีนโยบายในการลดจำนวนสต็อกกลางเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้ในช่วงราวกลางทศวรรษ 2540 จีนได้ทยอยระบายสต็อกสู่ตลาดการค้าข้าวโลก โดยในช่วงนั้นจีนได้เป็นผู้ส่งออกข้าวหนึ่งในห้าของผู้ส่งออกข้าวโลก ทั้งนี้พบว่าในปี พ.ศ. 2546 การส่งออกข้าวของจีนมีสูงถึง 2.58 ล้านตัน และส่งผลให้การสะสมสต็อกข้าวที่มีจำนวนมากของจีนได้ลดต่ำลงมากด้วย

อย่างไรก็ตาม การเกิดวิกฤตข้าวแดงในปี พ.ศ. 2551 อันเป็นผลจากจำนวนสต็อกข้าวโลกที่ลดต่ำลงมากรวมถึงสต็อกข้าวของจีนเองด้วย ได้ส่งผลให้จีนมีนโยบายการถือครองสต็อกข้าวปรับเพิ่มสูงขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ จีนยังได้ปรับเปลี่ยนนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศ โดยมอบหมายให้แต่ละมณฑลเป็นผู้รักษาสมดุลของการผลิตและการบริโภคข้าว อีกทั้งยังได้มีนโยบายให้ความช่วยเหลือเกษตรกรขนาดเล็ก โดยให้การสนับสนุนการรับซื้อข้าวเข้าคลังสำรองในระดับราคาขั้นต่ำ ปัจจุบันดังกล่าวส่งผลให้การสะสมสต็อกข้าวของจีนค่อยๆ ทยอยกลับมาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกครั้งหนึ่ง สต็อกข้าวของจีนได้ปรับเพิ่มขึ้นจาก 39.25 ล้านตันเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2550-2552 มาเป็น 44.8 ล้านตันเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2553-2555 และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 58.09 ล้านตันเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2556-2559 (ตารางที่ 1) โดยในปี พ.ศ. 2559 จีนมีจำนวนสต็อกข้าวถึง 63.74 ล้านตันหรือร้อยละ 54.71 ของปริมาณสต็อกข้าวโลก จำนวน 116.5 ล้านตัน

จีนผู้ซื้อรายใหญ่ในตลาดการค้าข้าว

เศรษฐกิจของจีนที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของอัตราค่าจ้างแรงงานและการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง ความจำกัดของแรงงานจ้างในภาคการเกษตรตลอดจนราคาปัจจัยการผลิตที่ปรับตัวสูงขึ้นได้ส่งผลต่อต้นทุนในการผลิตข้าวของจีนตามมาด้วย และทำให้ต้นทุนการผลิตข้าวของจีนสูงกว่าราคาการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ อีกทั้งความจำเป็นของจีนที่จะต้องเปิดตลาดข้าวตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก ทำให้แนวโน้มการนำเข้าข้าวของจีนได้ทยอยปรับเพิ่มมากขึ้นตามมา แม้ว่าจีนจะใช้ระบบโควตาที่ผูกพันไว้กับองค์การการค้าโลกเป็นเครื่องมือในการจัดสรรการนำเข้าข้าวก็ตาม

ก่อนปี พ.ศ. 2556 จีนไม่ได้เป็นผู้นำเข้าข้าวเป็นอันดับหนึ่ง แต่นับจากปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา การนำเข้าข้าวของจีนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นและได้มาเป็นผู้นำเข้าเป็นอันดับหนึ่งมาตลอดจากในช่วงปี พ.ศ. 2555-2559 (ตารางที่ 2) โดยในปี พ.ศ. 2559 จีนนำเข้าข้าวประมาณ 4.5 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.34 ของปริมาณนำเข้าของโลก (ข้อมูลดังกล่าวยังไม่รวมกับการลักลอบนำเข้าตามชายแดนจีนกับเวียดนามและเมียนมาอีกจำนวนหนึ่งซึ่งมีไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านตันในแถบมณฑลทางตอนใต้ของจีน)

ตารางที่ 2 ปริมาณการนำเข้าและส่งออกข้าวของจีนและปริมาณการค้าข้าวโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2555-2559

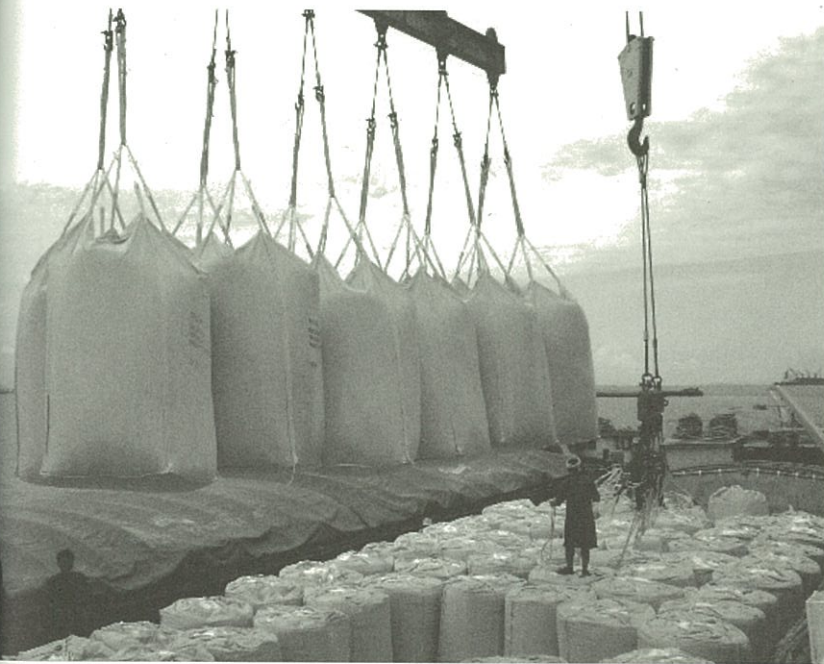
(หน่วย: พันตัน)

รายการ	2555	2556	2557	2558	2559	ร้อยละ
ปริมาณนำเข้า	2,900	3,500	4,450	5,150	4,500	11.34
ปริมาณส่งออก	267	447	393	262	275	0.69
ปริมาณนำเข้าสุทธิ	2,633	3,053	4,057	4,888	4,225	10.65
ปริมาณการค้าข้าวโลก	39,948	39,493	44,108	42,627	39,689	100.00

ที่มา: จำนวนจากข้อมูล USDA

รายการ	2555	2556	2557	2558	2559
ข้าวหอมมะลิ	101,316	129,073	121,268	205,332	236,831
ข้าวหอมปทุม	5,203	3,214	42,936	3,048	16,196
ข้าวสารเจ้า 100% และ 5%	3,752	38,225	341,928	530,104	433,116
ข้าวสารเจ้า 10%-25%	-	20	9,000	3,072	3,234
ปลายข้าว	99	1,971	115,943	148,480	197,790
ข้าวเหนียว	32,780	104,851	102,967	67,838	145,482
ข้าวอื่นๆ	77	189	653	309	324
รวม	143,227	277,543	734,695	958,183	1,032,973

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลศุลกากร

การส่งออกข้าวไทยไปจีน

การค้าสินค้าข้าวระหว่างจีนและไทยมีความเป็นมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย การขยายตัวของการค้าระหว่างไทยและจีนได้ขยายตัวรุ่งเรืองมากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในจีนในปี พ.ศ. 2492 เมื่อจีนได้เปลี่ยนแปลงการปกครองสู่การเป็นระบบคอมมิวนิสต์และเกิดการชะลอตัวในการค้าขายติดต่อกันเป็นเวลากว่าสองทศวรรษ จวบจนปี พ.ศ. 2518 เมื่อนายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ของไทยได้เดินทางไปสร้างสัมพันธไมตรีกับจีนขึ้นใหม่ในสมัยของ ประธานาธิบดีเหมาเจ๋อตุง

ของจีน ทำให้ในปีต่อมากการส่งออกข้าวของไทยไปจีนที่เคยมีเพียงปีละประมาณห้าถึงหกพันตันได้กลับฟื้นตัวขึ้นทันทีเป็นแสนตัน และหลังจากนั้นการค้าข้าวของไทยกับจีนก็ได้มีความสัมพันธ์ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการค้าข้าวระหว่างไทยกับจีนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีความผันผวนในปริมาณการค้าสูง จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยไปจีนมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นผลจากช่วงเวลาดังกล่าวไทยได้ใช้นโยบายรับจำนำข้าวในระดับราคาสูง ทำให้ระดับราคาข้าวส่งออกของไทยสูงกว่าคู่แข่งในตลาดอย่างมาก ส่งผลให้การนำเข้าข้าวไทยจากจีนมีจำนวนไม่มาก การค้าข้าวไทยจีนได้ปรับตัวดีขึ้นเมื่อมีการยกเลิกโครงการรับจำนำข้าวในระดับราคาสูงในปี พ.ศ. 2557 ทั้งนี้ปริมาณการส่งออกได้ปรับเพิ่มขึ้นจาก 277.54 พันตันในปี พ.ศ. 2556 มาเป็น 734.70 พันตันในปี พ.ศ. 2558 และเพิ่มขึ้นเป็น 1,032.97 พันตันในปี พ.ศ. 2559 (ตารางที่ 3) หรือคิดเป็นร้อยละ 22.95 ของการนำเข้าข้าวของจีน จำนวนข้าวที่ไทยส่งออกไปจีนมากที่สุดในปี พ.ศ. 2559 ได้แก่ ข้าวสารเจ้า

100% และ 5% ประมาณ 433,116 ตัน รองลงมา ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ 236,831 ตัน และข้าวเหนียว 145,482 ตัน

เนื่องจากจีนเป็นผู้นำเข้ารายใหญ่ในตลาดการค้าข้าวโลกและนำเข้าข้าวจากไทยเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ไทยจะต้องเฝ้าระวังนโยบายด้านอัญพืชของจีนอย่างใกล้ชิด เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการนำเข้าของจีน รวมถึงการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าสินค้าข้าวระหว่างไทยและจีนให้มีความใกล้ชิดยิ่งขึ้น พร้อมกับการสร้างเอกลักษณ์และความเชื่อถือในคุณภาพของสินค้าข้าวไทยในตลาดของจีน ซึ่งจะช่วยให้การเป็นผู้ถือครองตลาดข้าวจีนของไทยมีความสำคัญต่อเนื่องไป